

Transitie naar circulaire regio

Aanpak 2023 -2027

Versie 1.0

November 2022

Mark Kok

Voorwoord

Door circulair denken toe te passen in onze landbouw, productie, chemie en energie dragen we substantieel bij aan de grote uitdagingen van onze tijd; CO2-reductie, (Europese) autonomie, de aanpak van milieuvervuiling en de toekomstbestendigheid van de economie.

Ook voor onze regio geldt dat het verdienvermogen van de toekomst afhangt van hoe we deze zaken op orde brengen. En hoe we vanuit ons DNA en de toepassing van nieuwe kennis circulariteit onze kracht maken.

Want wij hebben in de regio alles in huis om vanuit biobased grondstoffen materialen te maken voor bijvoorbeeld de bouw en chemie. En wij kunnen de kraamkamer zijn van waaruit essentiële plantaardige (voedings-)middelen worden geleverd.

Met dit plan bundelen we de krachten om gezamenlijk de beweging verder te helpen door te bouwen aan een lerend ecosysteem. We werken samen met overheid, kennispartijen en onderwijs, bedrijfsleven én met maatschappelijke organisaties en gemeenschappen.

Aan de hand van de koplopers in al deze groepen komen we gezamenlijk tot een volledig circulaire economie in 2050.

Dominique Hopmans

Voorzitter bestuurlijke Kopgroep Circulaire Economie

EEN KRACHTIGE & CIRCULAIRE REGIO DAAR WERKEN WE SAMEN AAN

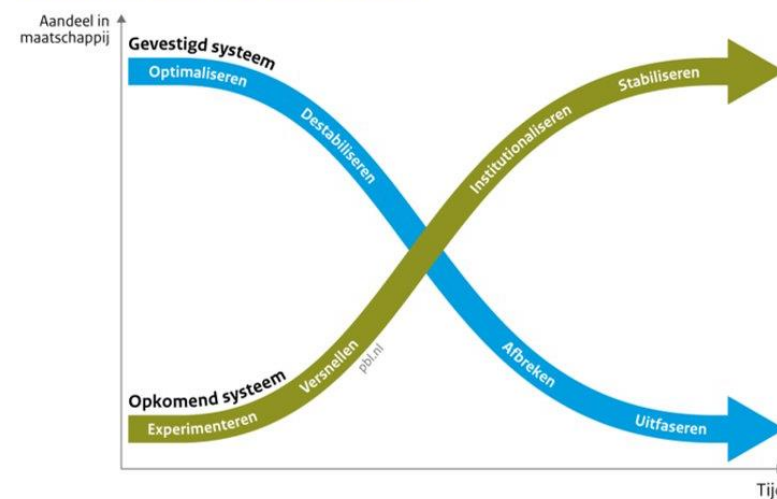
Inhoud

Ambitie en doelstellingen voor de circulaire regio	4
Hoe? - Ieder zijn rol in het lerende ecosysteem	5
Wat? - De projecten en activiteiten	8
Wat is daarvoor nodig?	15
Context.....	17
Bijlage	18

Kijk ook eens op

west-brabant.eu/circulair

Patronen van opbouw en afbraak in transitie

Figuur 1: De transitiecurve: opbouw van het nieuwe- en afbouw van het oude normaal (Drift)

Ambitie en doelstellingen voor de circulaire regio

De transitie naar een circulaire economie is iets wat de komende decennia onze maatschappij zal kleuren. Het is een zeer grote en complexe opgave. Uitgaande van groot denken en klein doen acteren we slim en selectief op kansen die zich voordoen.

In het [Raamwerk](#) Circulaire Economie hebben we de opgave gezamenlijk met de multi-helix partners verkend en ambities en doelen en geformuleerd.

In West-Brabant gaan we uit van de volgende richtinggevende doelen, welke zijn afgeleid van de doelen die de Rijksoverheid heeft gesteld voor 2030;

- 50% minder primaire grondstoffen gebruiken
- 20% fossiele grondstoffen vervangen door biobased grondstoffen
- 50% minder voedselverspilling
- 2000 nieuwe banen in de Agrofood & Biobased sector

Deze doelen zijn tussenstappen richting de uiteindelijke ambitie om tot een 100% circulaire economie te komen in 2050.

Daarnaast zijn er nog enkele specifieke doelen waar gemeenten voor staan. Zo is via de VNG afgesproken te voldoen aan de [VANG](#)-doelstellingen (van afval-naar-grondstofdoel) om restafval te verminderen. En wordt duurzaam inkopen via een [GreenDeal](#) en het [Manifest MVOI](#) gestimuleerd.

Onze gezamenlijke ambitie

De circulaire economie van West-Brabant functioneert als een lerend ecosysteem van bedrijven, gemeenten, kennisinstellingen en gemeenschappen.

Waardecreatie gaat hand in hand met het behoud van natuurlijk kapitaal dankzij nieuwe businessmodellen, effectief ingerichte productiemethodes en ketens, en door gedragsverandering. Grondstoffen gaan daarbij niet meer verloren, kringlopen zijn gesloten en materialen worden hoogwaardig (her)gebruikt.

Deelname is vrijwillig maar niet vrijblijvend.

Vorig jaar hebben we in regio verband een start gemaakt met het thema middels het [Uitvoeringsplan Circulaire economie](#). Met dit programma gaan we door op die ingeslagen weg.

Hoe? - Ieder zijn rol in het lerende ecosysteem

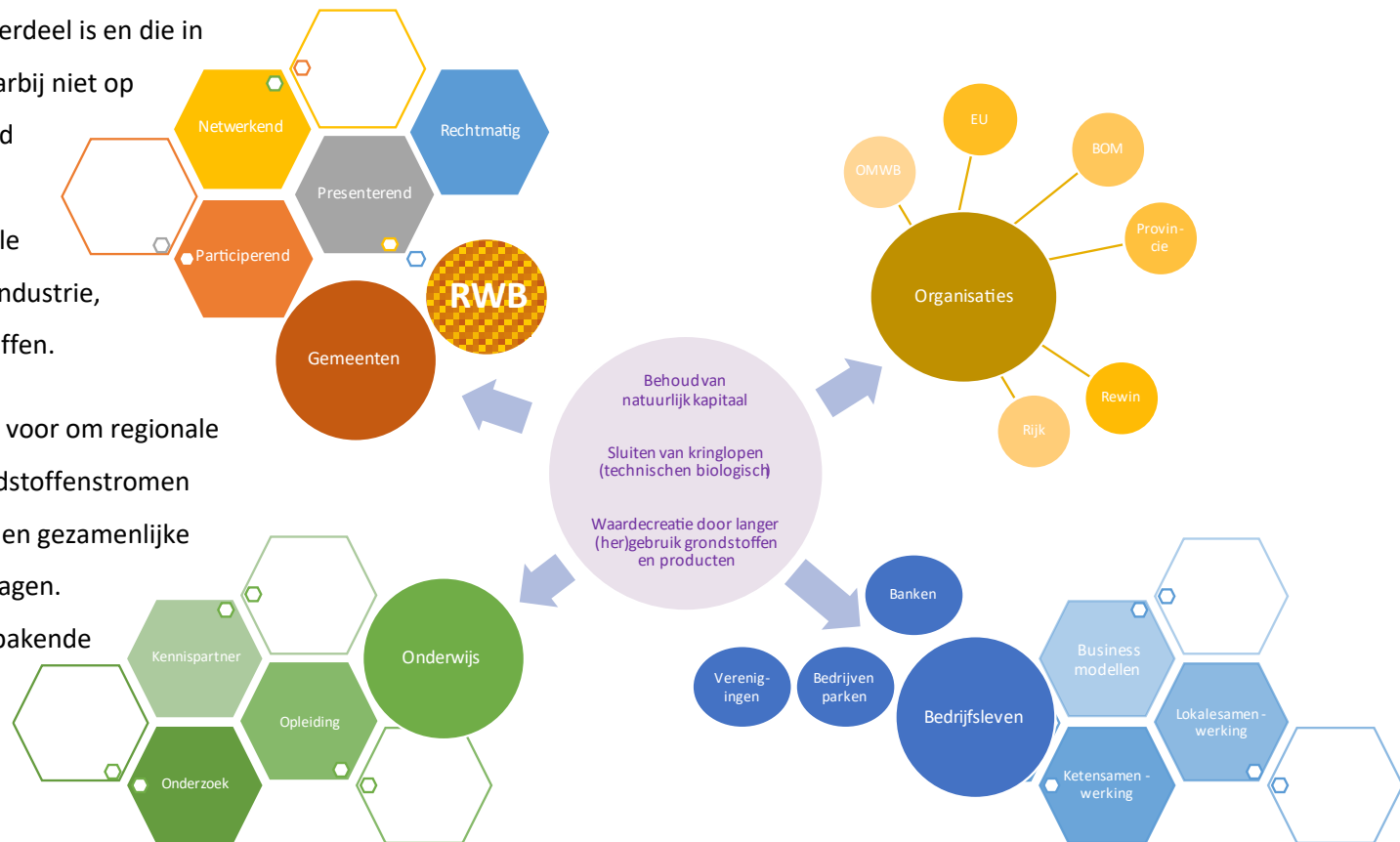
Om daadwerkelijk een circulaire economie te kunnen realiseren is een systeemverandering vereist, waarvan iedereen onderdeel is en die in gezamenlijkheid wordt opgepakt. De regio staat daarbij niet op zichzelf. De EU maakt op dit moment veelomvattend beleid in de Green Deal. Het rijk en de provincie hebben transitieagenda's opgesteld voor impactvolle productgroepen en sectoren, zoals de bouw, maakindustrie, textiel, consumptiegoederen, biomassa en kunststoffen.

Daarnaast stelden de VNG, UvW en IPO het kabinet voor om regionale doelen op te stellen voor circulaire economie, grondstoffenstromen analyseren, praktische belemmeringen weg nemen en gezamenlijke inkoopkracht aan te wenden om innovaties aan te jagen.

Want de schaal van de regio vormt een goede afgebakende basis, passend bij de schaal van economische activiteiten en het lokale DNA.

Elk van de relevante spelers in West-Brabant heeft een eigen 'gereedschapskist' waarmee het kan bijdragen (zie plaatje).

Laten we daar gebruik van maken en elkaar helpen met ambities, innovaties, kennis en het netwerk. Zo kunnen we de kracht van de regio benutten in gezamenlijke activiteiten.

De transitie naar een circulaire regio draait om grondstoffen, gedrag en interventies

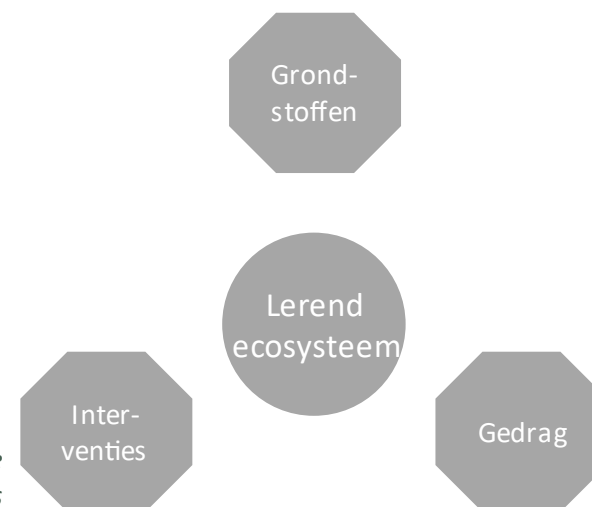
De circulaire economie is een systeem¹ dat bedoeld is om herbruikbaarheid van producten en *grondstoffen* te maximaliseren en waarde vernietiging te minimaliseren. Dit is van economisch strategisch belang met het oog op zelfvoorzienendheid en autonomie. Het levert producten op met een langere levensduur die beter repareerbaar zijn, en gemaakt uit hernieuwbare- (plantaardig/biobased) en niet vervuilende bronnen.

Het opwaarderen van de milieustraat tot ambachtscentrum zoals [Roosendaal](#) heeft gedaan, helpt hierbij; daar wordt al tot 85% van het 'afval' hergebruikt.

Naast(ontwerp)technische aanpassingen is *gedragsverandering* belangrijk bij het circulair worden. We kunnen niet alleen gokken op toekomstige technologische innovaties om binnen de ecologische grenzen te komen. Onszelf afvragen of we iets wel echt nodig hebben is één en beter inkopen ook. Doe dus bijvoorbeeld zoals [Rijkswaterstaat](#) en reken met de CO2prestatieladder in aanbestedingen. En neem in beleid en projecten circulariteit als eerste [uitgangspunt](#) mee en kies voor de producten zoals hierboven beschreven.

Samen met onze multi-helix partners organiseren we systeem *interventies* op impactvolle productgroepen, ketens of sectoren in onze regio. We organiseren transitielabs voor de circulair & biobased bouwketen en op plantaardige voedselproductie met 'koplopers' en 'kantelaars' uit het veld. Gezamenlijk nemen we drempels weg en werken we vanuit de nieuwe manier van denken en doen aan concrete casussen.

Daarnaast hebben we als overheden middelen om ongewenste ontwikkelingen te vermijden. Bijvoorbeeld door keuzes te maken in het vestigingsbeleid; door nu fysieke ruimte open te laten, kunnen we die later vullen met biobased en/of circulaire activiteiten met meervoudige meerwaarde.

Het lerende ecosysteem staat centraal. We leren hoe we zelf en samen met onze partners effectief interventies op grondstoffen en gedrag kunnen organiseren.

¹ Zie bijlage voor het circulaire systeem diagram

Manier van werken

We willen dat transitie zo goed mogelijk, met zo min mogelijk 'groeipijn' plaatsvinden. Uit de literatuur weten we dat transities stokken door een gebrek aan richtinggevende visie, gebrekkige vraagarticulatie, gebrekkige beleidscoördinatie, gebrek aan reflexiviteit en leervermogen en een gebrek aan urgentiegevoel². Dit uitvoeringsprogramma is gericht op het dichtlopen van die gaten.

Met onze partners creëren we een visie op het behalen van onze doelen. We bouwen leermechanismen (reflexieve monitoring) in zodat we deze slim, efficiënt en effectief kunnen halen. We maken afspraken over wie wat doet. En gezamenlijk helpen we koplopers en werken we samen in projecten met onze multihelix partners.

Van belang hierbij is de rolverdeling tussen de RWB en gemeenten. Uitgangspunt is dat we lokaal doen wat kan, en regionaal krachten bundelen wanneer dat moet of meerwaarde heeft. Verder is deze is te verduidelijken in; 'de RWB organiseert de wedstrijd en gemeenten bepalen zelf hoe hard ze lopen, waarbij de faciliteiten om (hard) te kunnen lopen worden geboden'. De RWB faciliteert actief, en coördineert en organiseert op de doelen. Deelname van de gemeenten is vrijwillig maar niet vrijblijvend.

Iedere gemeente is dus vrij om onderwerpen te kiezen, waarbij gemeenten worden gestimuleerd om zelf het goede voorbeeld te geven en de basis op orde te hebben. En om een ambtelijke koploper aan te wijzen, die zicht houdt op de transitie binnen de gemeentelijke organisatie. We hebben tenslotte een voorbeeldrol in de maatschappij en willen betrouwbaar en eerlijk zijn ten opzichte van onze partners.

Om onze gezamenlijke ambitie en voortgang te bewaken organiseren we tweejaarlijks een partner event, waarop we de vervolgstappen en de inzet van de sturingsmix³ bepalen voor de komende periode.

Met behulp van onze partners willen we slim onze doelen halen. We helpen koplopers, werken samen en geven hierbij het goede voorbeeld.

² Sturen in verweven dynamiek (EZK) <https://edepot.wur.nl/412976>

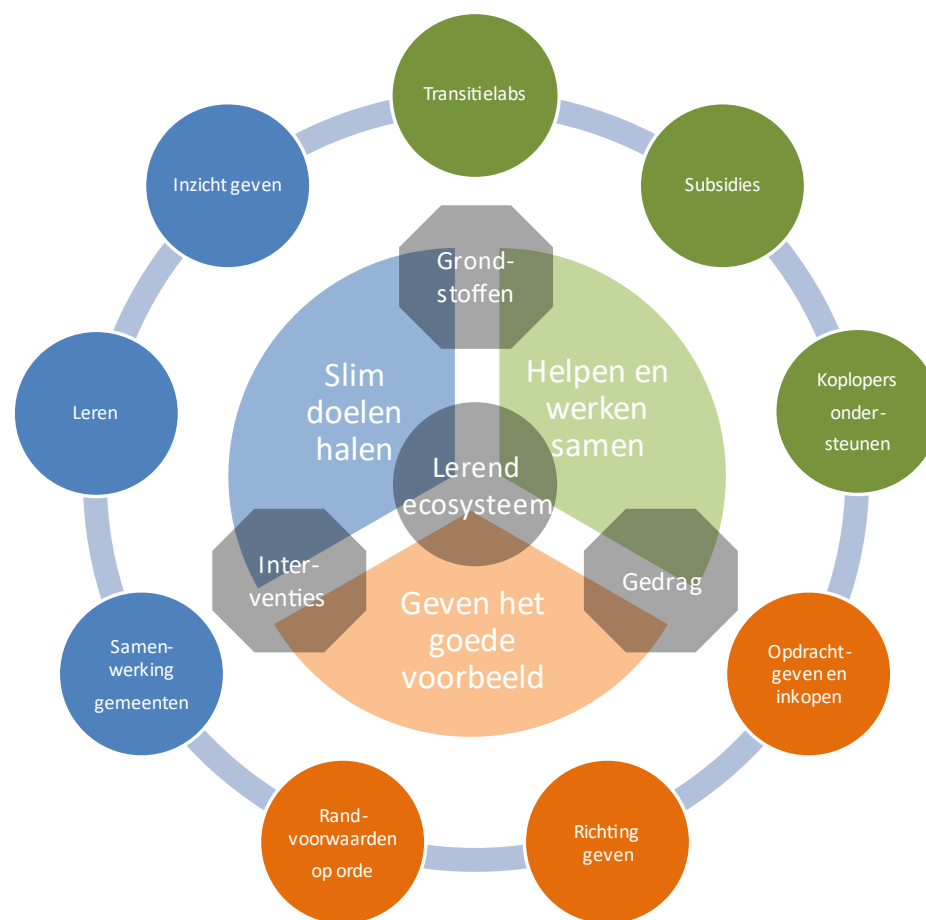
³ Zie bijlage 2

Wat? - De projecten en activiteiten

Op de volgende pagina's vindt u de uitwerking van de deelprogramma's in beoogde projecten met onderliggende activiteiten. Ze geven weer wat wij als gemeenten en RWB gaan doen. Samen dragen ze bij aan het versterken van het lerende ecosysteem en aan de circulaire transitiedoelen

De activiteiten leiden tot direct tastbaar resultaat (*zie geven het goede voorbeeld*), tot nieuwe coalities en verbindingen (*zie helpen en werken samen*) en dragen bij aan de grotere beweging (*zie slim doelen halen*).

We werken hierin adaptief; we doen datgene wat op dat moment relevant is en we sturen bij op basis van onze leerervaringen; we verbreden, verdiepen en schalen succesvolle activiteiten op en stoppen wat niet werkt.

Overzicht van de projecten van de samenwerkende gemeenten, gekoppeld aan de manier van werken en de transitieaanpak circulaire economie.

We halen slim onze doelen

Project	We geven inzicht in de voortgang en bepalen volgende stappen
Uitdaging	Voor een succesvolle transitie is visie en sturing op gedefinieerde (sub)doelen nodig. En zicht op welke mogelijke nieuwe projecten en activiteiten daaraan bij kunnen dragen.
Activiteiten	1. We geven inzicht in de doelen en nader te bepalen processtappen en projectresultaten 2. We brengen mogelijk impactvolle projecten voor onze regio in kaart
Uitkomst	• We hebben inzicht in voortgang van de ambitie en doelen, zodat we kunnen bijsturen en leren • We weten waar de belangrijke en kansrijke opgaves liggen om meer impact te kunnen maken
Indicatoren	Transitie-indicatoren (processen en indicatoren andere projecten) & effecten op streefdoelen
Met wie?	Ambtelijk kernteam, ambtelijke koplopers en mogelijk met hulp van externe stakeholders

Project	We leren tijdens de uitvoering
Uitdaging	Transities zijn complex en veelomvattend. Goede reflectie op het proces en bijleren onderweg helpt om steeds beter te kunnen sturen.
Activiteiten	1. We organiseren een Transitieacademie voor bestuurders en raadsleden om kennis te vergroten 2. We organiseren workshops gericht op ambtelijke koplopers zodat zij effectiever zijn in hun werk bij de gemeente 3. We organiseren 'reflexieve monitoring' in transitielabs en op andere belangrijke projecten
Uitkomst	• Bestuurders en raadsleden zijn in staat om effectief te sturen op de transitie • Ambtenaren en de RWB dragen steeds effectiever en efficiënter bij aan de transitie
Indicatoren	Intervisies, deelnemers & kennispapers
Met wie?	Bestuurlijke kopgroep, ambtelijk kernteam, ambtelijke koplopers

Project	Gemeenten werken samen waar dat meerwaarde heeft en delen best practices
Uitdaging	Veel gemeenten staan nog helemaal aan het begin, zowel bestuurlijk als ambtelijk. Ze hebben verschillende snelheden, maar moeten wel allemaal door hetzelfde proces. Gericht samenwerken maakt dat we effectiever en efficiënt stappen zetten.
Activiteiten	1. Ambtenaren kunnen terecht bij de RWB voor (beleids-)vragen en beleid wordt afgestemd met overheidspartners, zoals I&W, Rijkswaterstaat, EZK, Provincie, BOM, REWIN en OMWB 2. We organiseren kernteam, kopgroepoverleggen en eventueel werkgroepen
Uitkomst	• Gemeenten (en partners) weten de elkaar en/of de RWB te vinden als vraagbaak voor circulariteit in de regio • Gemeenten komen beter en sneller tot best practices en voorbeeldprojecten • Gemeenten maken (actiegericht-) beleid op circulaire economie
Indicatoren	Wergroepen & events
Met wie?	Ambtelijke werkgroepen, gerichte externe expertise

We helpen en werken samen

Project	Transitielabs en events
Uitdaging	Visievorming, coördinatie en samenwerking binnen en tussen sectoren, ketens en gemeenschappen helpt de brede beweging te versterken.
Activiteiten	1. We organiseren transitielabs op voor de regio prioritaire onderwerpen, te beginnen met circulair&biobased bouwen en een circulair voedselsysteem (eiwittransitie) 2. We organiseren 2-jarlijks een Transitiemakers Event voor strategische multi-helix partners, waarop we onze visies samenbrengen, de resultaten van projecten met elkaar delen en het vervolg afstemmen
Uitkomst	• De Regio onderscheidt zich doordat de traditioneel sterke sectoren en ketens met elkaar innoveren en komen tot voorbeeldprojecten op Nederlandse schaal • De circulaire transitie ontwikkelt zich regio breed; we creëren nieuwe verdienmodellen en banen, worden meer zelfvoorzienend en zijn sterk in de biobased economie en de eiwittransitie
Indicatoren	Rapportage op transitie managementcyclus
Met wie?	Multi-helix partners

Project	Toplocaties, sectoren, ketens en gemeenschappen helpen met subsidies
Uitdaging	Publiek-private samenwerking is nodig om impactvolle en subsidiabele te organiseren. Europa legt de focus op maatschappij brede ontwikkeling bij de uitvoering van haar Green Deal.
Activiteiten	1. We weten wat Europese subsidies vragen, waar onze belangrijkste doelgroepen aan werken en wat zij nodig hebben om de volgende stap te zetten
Uitkomst	• Met behulp van Europees geld zijn we in staat om een koplopers rol te pakken op de geprioriteerde ontwikkelingen
Indicatoren	# (succesvolle) subsidieaanvragen
Met wie?	Rewin, multi-helix partners en koplopende gemeenten

Project	Koplopers ondersteunen
Uitdaging	Initiatieven uit het veld kunnen vaak hulp gebruiken in hun ontwikkeling. Dit kan zijn door middel van het O&O fonds, door hen te verbinden met anderen, over hen te communiceren, SustainABLE te promoten, door prijzen uit te reiken (Groene Pluim), of door hinderlijke regelgeving aanhangig te maken.
Project	1. Relevante en impactvolle initiatieven kunnen op verzoek hulp krijgen en worden geholpen met hun vraag
Uitkomst	• We helpen de transitiedynamiek te versterken door het wegnemen van drempels voor goede initiatieven zodat deze kunnen opschalen
Indicatoren	# nieuwsartikelen, aanvragen
Met wie?	Accountmanagers economie, O&O fonds, REWIN, OMWB

We geven het goede voorbeeld

Project	We hebben de randvoorwaarden op orde
Uitdaging	Milieustraten vormen de hotspot voor consumenten om in aanraking te komen met circulaire economie; hier kunnen we laten zien wat we bedoelen. Bedrijventerreinen kunnen zijn de energie en materialen hubs van de toekomst; hoe kunnen we hier optimaal waarde uit halen?
Activiteiten	1. Gemeenten ontwikkelen ambachtscentra en maken werk van de VANG-doelstellingen 2. We organiseren voor koplopende bedrijventerreinen een grondstofscan en verkennen de implicaties daarvan
Uitkomst	• We halen de VANG doelstellingen, er komen mensen aan het werk dankzij upcycling in ambachtcentra en kringloopwinkels • Ambtenaren weten hoe om te gaan met de ruimtevraag die ontstaat in een circulaire economie • Bedrijventerreinen collectieven zien meerwaarde in het organiseren op energie, voorzieningen en grondstofstromen
Indicatoren	# gemeenten met ambachtscentra, behaalde VANG-doelstellingen & reststroomoverzichten
Met wie?	Gemeentes met wens tot doorontwikkeling milieustraten, Grote Oogst en koplopende bedrijventerreinen en bijbehorende ambtelijke ondersteuning

Project	We geven richting binnen de gemeentelijke organisatie en aan directe partners
Uitdaging	We kunnen alleen een circulaire regio worden door ernaar te handelen. Organisatie breed liggen er kansen om direct invloed uit te oefenen; dat vraagt om het doorbreken van patronen en weerstanden.
Activiteiten	1. We vragen gemeenten om een aanspreekpunt, een ambtelijke koploper. Op basis vrijwilligheid brengen we hen bij elkaar en leiden we hen op om circulariteit in de organisatie en daarbuiten verder te brengen. En we vragen de wethouders uit de kopgroep om ambassadeur van een van de Projecten/Activiteiten te zijn. 2. We laten zien welke successen gemeenten boeken met circulariteit binnen hun organisatie via een Scorebord
Uitkomst	• Ambtenaren en wethouders kunnen helder en eenduidig aangeven hoe circulair te handelen • De urgentie om te handelen is overgebracht op ambtenaren en onze dichtst bijstaande organisaties • We inspireren elkaar en anderen met onze behaalde successen, bijvoorbeeld met themacafe's
Indicatoren	#ambtelijke koplopers
Met wie?	Bestuurlijke kopgroep, ambtelijke koplopers

Project	We werken aan circulair opdrachtgeven en inkopen
Uitdaging	De inkoopwaarde van de West-Brabantse gemeenten is honderden miljoenen per jaar. Met dit geld kunnen we direct het koplopende MKB ondersteunen door circulariteit aan de voorkant van een uitvraag mee te nemen.
Activiteiten	1. Gemeenten kunnen aansluiten op het Manifest MVOI van Pianoo; hieruit volgt een goede circulaire strategie 2. Gemeenten kunnen aan de hand van een voorbeeldproject circulariteit op de kaart zetten; bijvoorbeeld met circulaire telefoons, biobased in publieke werken of in de bedrijfskantines 3. Gemeenten werken aan structurele aanpassingen in het inkoopbeleid
Uitkomst	• Gemeenten doen mee met het Manifest MVOI • Gemeenten laten zien dat ze circulariteit serieus nemen en zijn zo launching customer voor het MKB
Indicatoren	#gemeenten met MVOI & voorbeeld projecten
Met wie?	Koplopende gemeenten, Regionaal inkoopbureau en bijvoorbeeld Pianoo

Wat is daarvoor nodig?

Het realiseren van de streefdoelen vereist een maatschappij-brede inspanning. Wij vinden dat we hierin als gezamenlijke gemeenten het goede voorbeeld moeten geven; onze doelen uit te dragen én serieus te nemen; we moeten én willen die kant op.

Met dit programma bieden we gemeenten een sterke ondersteuning; zij kunnen zelf afwegingen maken in deelname aan de projecten en de bemensing daarvan. We passen de manier van ondersteuning ook aan de tijd en ruimte die ambtenaren hebben om ermee aan de slag te gaan. Grofweg zetten we voor ambtenaren uit grotere gemeenten in op participatie en co-creatie en voor kleinere gemeenten op concrete tools en beleidsondersteuning.

Impact maken betekent vooral anders werken, niet per se extra werk. De transitie draait op de wil om met circulaire blik naar vraagstukken te kijken, en daarnaar te handelen. Het tonen van leiderschap, de juiste dingen willen doen en een groei-mindset horen daarbij.

De RWB organiseert en coördineert, en loopt de gaten dicht die we zien ontstaan ten behoeve van een succesvolle en efficiënte transitie in onze regio. De RWB biedt de gemeenten faciliteiten om slim samen te werken en daardoor efficiënter door het veranderproces te gaan. Om succes te borgen spreken we af dat deelname aan de Activiteiten weliswaar vrijwillig is, maar niet vrijblijvend.

*Ik kan alles leren wat ik wil.
Als ik gefrustreerd ben, houd ik vol.
Ik kan overal goed in worden.
Ik houd er van om uitgedaagd te worden.
Als ik faal, leer ik bij.
Als jij slaagt, voel ik me geïnspireerd.
Mijn inspanning en attitude bepalen alles.*

Thema (fte RWB)	Projecten & onderliggende activiteiten	Rol RWB	Inzet per gemeente	Inzet partners
Slim doelen halen 0,7 fte	Inzicht geven 1. Voortgang op doelen en processtappen 2. Identificeren impactvolle activiteiten	Organiseren Organiseren	Inzet kernteam en kopgroep Inzet kernteam en kopgroep	Gerichte inzet externe expertise
	Leren 1. Transitie academie 2. Opleiding verandermakelaars 3. Reflexieve monitoring	Organiseren Organiseren Organiseren	Deelname (≥1) bestuurder gewenst Deelname (≥1) ambtenaar gewenst Geen	Gerichte inzet externe expertise of inzet derde
	Samenwerking gemeenten 1. Beleidshulp en coördinatie 2. Werkgroepen	Actief faciliteren Coördineren	Beleidsvorming gewenst Op basis van eigen keuze	Gerichte inzet externe expertise
Helpen en samenwerken 0,6 fte	Transitielabs 1. Transitielabs 2. Transitiemakers event	Actief faciliteren Organiseren	Deelname kernteam gewenst Deelname kopgroep gewenst	Rewin, Avans, Provincie Brabant
	Subsidies 1. Coalities vormen en subsidiematching	Actief faciliteren	Op basis van eigen keuze	Rewin, PNB
	Koplopers ondersteunen 1. O&O fonds, spotlights, regelgeving	Actief faciliteren	Geen	Rewin, OMWB
We geven het goede voorbeeld 0,1 fte	Randvoorwaarden op orde 1. Circulaire ambachtscentra 2. Bedrijventerreinen	Geen Coördinerend	<i>Anders werken</i> Bij herontwikkeling milieustraat (>1 fte) Op basis van eigen keuze (Breda, RsndI)	Brabantse milieufederatie Provincie Brabant
	Richting geven 1. Uitdragen 2. Scorebord	Coördineren Communiceren	<i>Anders werken</i> Op basis van tijdstoedeling aan verandermakelaars	
	Opdrachtgeven en inkopen 1. MVOI-convenant 2. Voorbeeldprojecten	Coördineren Communiceren	<i>Anders werken + 0,2 fte</i> Deelname kopgroep gemeenten gewenst	Inkoopbureau, Pianoo en/of andere externe expertise

Context

We beseffen daarbij dat we één van de spelers zijn in het netwerk. We helpen onze partners zonder eigenaarschap over te nemen. We werken aan het systeem, aan het totaalplaatje, door stakeholders actief te faciliteren.

De lokale schaal is vaak daar waar het gesprek begint en eindigt. Van daaruit kan de Projecten geagendeerd worden op een andere schaal omdat dat handiger, beter, slimmer is. De RWB functioneert hierbij als 'schakelbox' tussen de verschillende samenhangen en schaalniveaus waarop een Projecten het best kan worden opgepakt.

Koppeling met activiteiten van REWIN

We doen een aantal zaken in nauw overleg, denk hierbij aan;

- Afstemming programma's en middelen.
- Transitielabs, workshops en de circohub
- Circulair inkopen
- Bestedingen van het O&O fonds
- Subsidies, coalitievorming en publiek-private kansen

Daarnaast helpt Rewin ons regionale MKB direct via een aantal

Activiteiten;

- Symbiosys4Growth – wordt idealiter uitgebreid met sectorspecifieke modules en modules voor bedrijventerreinen (rol matchmaker is écht belangrijk) en (koppeling met) een openbare marktplaats
- Biovoice en Circulair tech voice – meerwaarde door coalitievorming van start-ups op impactvolle thema's
- Ondersteuning op afroep

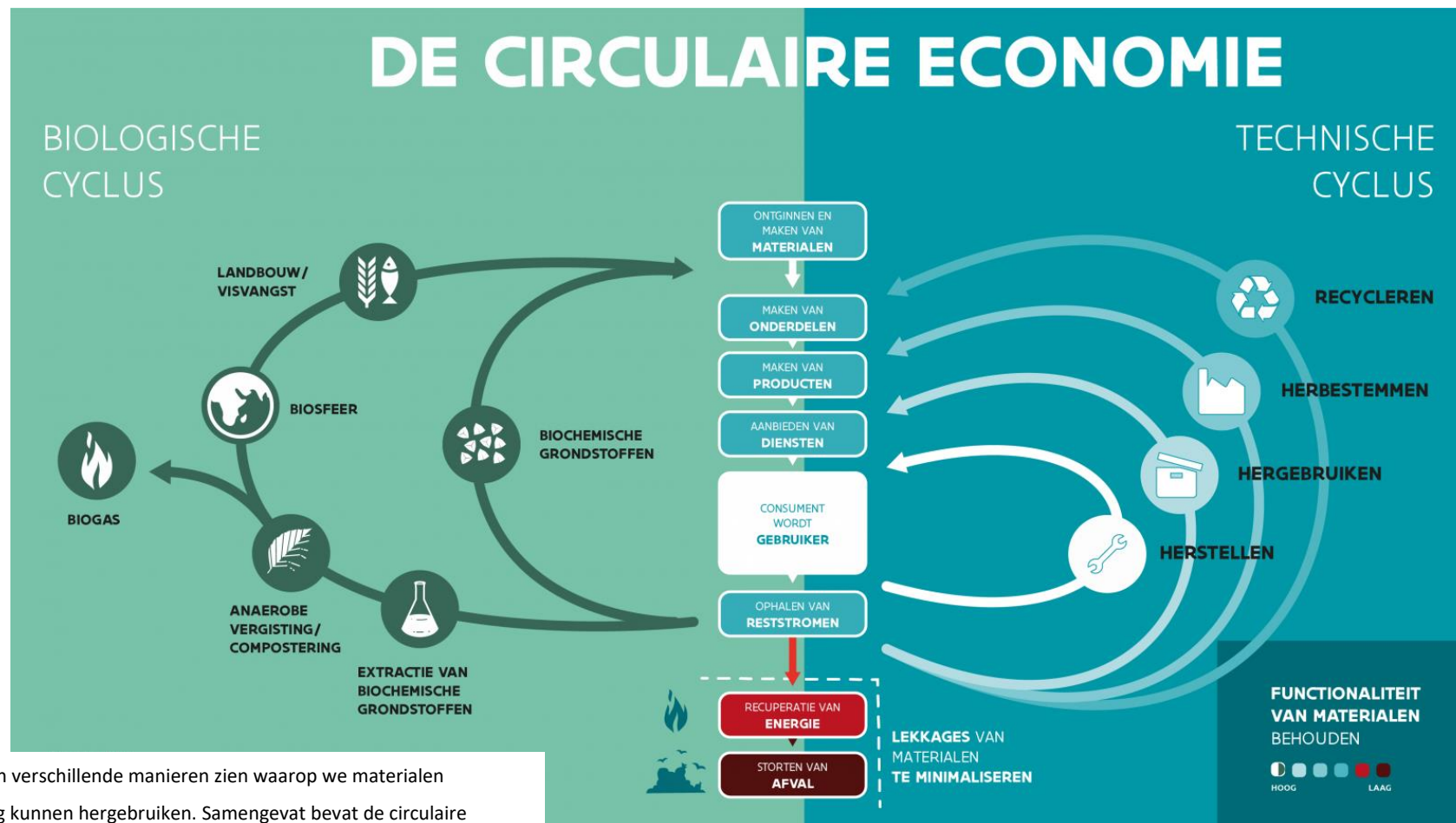
Koppeling met activiteiten van Provincie Noord-Brabant

In de Samenwerkingsagenda van de regio en provincie zijn de kansen van de agro-food en biobased sector, groene chemie en de maakindustrie specifiek benoemd.

Afgesproken is onder meer dat we samen met de provincie inzetten op Europese fondsen en programma's voor transitieopgaven in West-Brabant, waaronder voor de ontwikkeling van de circulaire economie. Daarnaast werkt de provincie via de Grote Oogst aanpak aan het verduurzamen en circulair ontwikkelen van enkele bedrijventerreinen.

Bijlage

1. Het vlinder diagram: visualiseren van de circulaire economie

Deze twee cyclussen laten verschillende manieren zien waarop we materialen langdurig en hoogwaardig kunnen hergebruiken. Samengevat bevat de circulaire strategie beperken van input, verlengen van gebruik, beperken van verlies en substitutie voor hernieuwbare materialen.

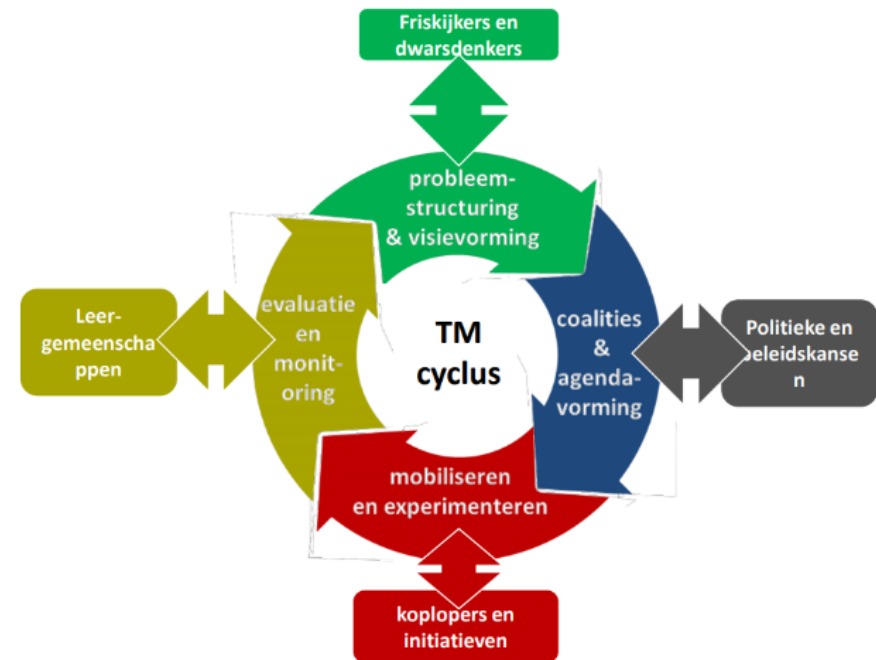
2. Sturen op basis van transitie management

De situatie in de economie is, zoals met alle menselijke structuren, gegroeid op basis van de wensen en denkbeelden uit het verleden. Om de situatie te veranderen is het van belang vooral aandacht geven aan wat je wil laten groeien én het gewenste alternatief aantrekkelijker te maken dan in de oude situatie.

Met behulp van transitie management kunnen we een lange termijn maatschappelijk transformatieproces aanjagen, (bij)sturen en bewerkstelligen. Dit vakgebied is in grote mate ontwikkeld door onder andere Derk Loorbach en Jan Rotman van Academisch onderzoeksbureau DRIFT aan de Erasmus Universiteit.

Transities zijn in essentie onzeker door complexe processen en schoksgewijze verandering: dit vergt een al-doende-leren aanpak. Verandering wordt bewerkstelligd doordat verschillende betrokkenen gezamenlijk een probleemdefinitie en langetermijnvisie formuleren. En dat doe je samendoen met alle stakeholders; het is een illusie om top down gestuurd een transitie te kunnen managen.

Het programma is zo ingericht dat we starten we met een coalitie van Gemeenten en van multi-helixpartners om interventies te organiseren. Dit breiden we steeds verder uit met relevante spelers uit het veld.

Met transitie management schakelen we tegelijkertijd op het strategische, tactische en operationele bord en doorlopen we een continu proces van visievorming, ontwikkeling, mobiliseren en leren.

Op deze manier zetten we enerzijds in op verandering van de gevestigde manier van werken en anderzijds op het stimuleren van koplopers die de gewenste manier van werken al beoefenen. Daarnaast spelen we in veranderende maatschappelijke wensen en beleid vanuit het Rijk en de Europese unie (landschap).

In het proces zijn verder de volgende uitgangspunten belangrijk;

- Systeemdenken: versnellen en richting geven van gewenste veranderingen
- Systeem innovatie: vernieuwing op verschillende maatschappelijke lagen
- Selectief: samen met koplopers, veranderaars uit niche en regime die transitieagenda delen
- Back-casting: radicaal perspectief op lange termijn terugvertalen in strategische acties
- Adaptief: al-doende-leren en experimenteren langs meerdere paden
- Reflexief: systematische reflectie en monitoring gericht op strategisch bijsturen

Idealiter leidt de transitie management methode die we volgen in dit programma, tot drie type resultaten;

1. direct resultaat; wat we willen bereiken
2. reflexief resultaat; het ontstaan van nieuwe verbindingen
3. transitie dynamiek; het draagt bij aan een grotere beweging

3. Onderbouwing en legitimatie

1. Actieplan voor een schoner en concurrerender Europa, (EU commissie, 2020)
2. Rijksbrede programma circulaire economie (I&W, 2016)
3. Nationaal Grondstoffenakkoord
4. Green Deal Circulair Inkopen
5. Critical Raw Material, (EU commissie, 2022)
6. Roadmap 2050 (European Climate Foundation)
7. Naar een duurzame landbouw in 2040 (Meino Smit, 2022)
8. Economics for the future – Beyond the superorganism (Institute for the Study of Energy and Our Future, 2020)
9. Decoupling debunked – evidence and arguments against green growth as a sole strategy for sustainability' (EEB, 2019)
10. Earth Charter
11. Sturen in verweven dynamiek (EZK, 2017)

4. Interventies Rijk, Provincie, Regio gericht op economische actoren

Het uitvoeringsprogramma Circulaire Economie (2019-2023) van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu en van Economische Zaken heeft een aantal dwarsdoorsnijdende thema's (niet sector specifiek) gedefinieerd die bijdragen aan de ontwikkeling van een circulaire economie. Op een aantal daarvan hebben regionale partijen meer specifieke acties geformuleerd gericht op economische actoren in onze regio. De tabel geeft een overzicht van de meest aangewezen partijen om een lokaal vraagstuk in eerste instantie op te pakken.

Producenten verantwoordelijkheid	Rijk
Wet- en regelgeving	OMWB / PNB
Circulair ontwerpen	REWIN
Circulair inkopen - ondernemers	REWIN
Circulair inkopen - gemeenten	Pianoo
Financieringsinstrumenten	REWIN
Monitoring	PNB / RWB
Kennis en Innovatie	REWIN
Gedrag en communicatie, Onderwijs en Arbeidsmarkt	Avans / RWB
Internationale inzet - via inkoopketens	REWIN
Steunpunt ondernemers	Breda Circulair, Versnellingshuis CE
Systeem interventies & subsidies - gericht op onze speerpunten: groene grondstoffen, circulaire bouw en circulair voedselsysteem	RWB / PNB / Rijk

**EEN KRACHTIGE & CIRCULAIRE REGIO
DAAR WERKEN WE SAMEN AAN**

